

Maan sisällä elokuva

– Risto Jarva -palkinto 40 vuotta, Suomen elokuvasäätiö 50 vuotta

Elokuvaosakeyhtiö Filminorin perustaja ja visionäärinen elokuvaohjaaja **Risto Jarva** menehtyi auto-onnettomuudessa 16.12.1977. Vain 43-vuotiaana, kesken kiihkeän luomiskauden menehtynyt Jarva oli ehtinyt vaikuttaa suomalaisen elokuvan kentällä jo parikymmentä vuotta. Menetyks oli mittaamattoman suuri, eikä vain taiteellisessa mielessä, vaan myös elokuva- ja kulttuuripoliittisesti.

Vuonna 1969 perustetussa Suomen elokuvasäätiössä ideoitiin edesmenneen ohjaajan muistoksi Risto Jarva -palkinto keuhällä 1978. Alkuperäisissä säännöissä todettiin, että Suomen elokuvasäätiö asettaa Tampereen elokuvajuhlien yhteydessä jaettavaksi 30 000 markan suuruisen palkinnon kotimaisen lyhytelokuvan edistämiseksi. Tavoitteeksi asetettiin palkita suomalainen lyhytelokuva, joka persoonallisella tyyllillään ja/tai sisällöllisellä omaperäisyydellä edistää lyhytelokuvaa omana taidemuotonaan. Alkuperäisissä säännöissä palkinnon ehtona oli, että palkitun tekijän tuli käyttää palkintosumma tekijän/tekijäryhmän uuden lyhytelokuvan tuotantoon.

Ensimmäinen Risto Jarva -palkinto jaettiin Tampereen elokuvajuhlilla helmikuussa 1979 **Anssi Blomstedtin** iskelmä- ja äänilevyteollisuutta kuvanneelle dokumentaarille *Opeta mua rakastamaan* (1978). Uuden tekijä sukupolven merkittävä esiinmarssi tapahtui **Mika Kaurismäen** Münchenin elokuvakorkeakoulun diplomityön, *Valehtelija* (1980), myötä. Vuoden 1981 Risto Jarva -palkintotuomariston mielestä ”Valehtelija kuvasi raikkaasti nuoren ihmisen identiteetin etsintää. Kohtaukset olivat luontevia ja kerronnallinen rytmi hallittu”. Kaurismäki oli nopein palkintorahan käyttäjä, sillä jo seuraavana vuonna kansainvälisen kilpailun parhaana fiktiona palkittiin dystooppinen *Jackpot 2* (1981).

1980-luvun puolivälissä Suomen elokuvasäätiön hallitus muutti Risto Jarva -palkinnon sääntöjä. Uuden käytännön mukaan palkinto myönnettiin taiteellisin perustein henkilökohtaisena apurahana, eikä säännöissä enää edellytetty palkinnon saajalta uutta elokuvaa. Vuoden 1989 voittajaksi nousi Risto Jarvan hovikuvaajana toiminut **Antti Peippo** omaelämäkerrallisella dokumentillaan *Sijainen* (1989). Vakavan sairauden yliherkästi pelkistämisen sensibiliateetin kautta Peippo yhdisti palkitussa lyhytelokuvassaan äärimmäisen henkilökohtaisen tason Suomen yleiseen historiaan, uskonnon ja sotien vaikutukseen, olematta silti mahtipontinen.

1990-luvulle tultaessa nousivat esiin uudet tekijät. Heitä vauhdittamaan luotiin Suomen elokuvasäätiön, AVEKin ja televisioyhtiöiden (Yleisradio, MTV) yhteinen Sparrausrinki-hanke. Kaikkein menestyksekkäimmäksi nousi varsinaisen kilpasarjan ulkopuolelta Risto Jarva -palkinnon napannut **Markku Pölösen** *Onnen maa* (1993), joka kuvaa raikkaasti ja elävästi pohjoiskarjalalaisen maaseudun ihmisiä ja elämää.

Elokuvan vuosisadan päättyessä Risto Jarva -palkinto jaettiin pitkän dokumentin (**John Websterin** *Sukkien euroelämää*, 1999) ja lyhytelokuvan (**Kaisa Penttilän** *Liemessä*, 1998) kesken. Penttilän ihanan anarkistinen animaatio oli omalta osaltaan raivaamassa Turun taiteen ja viestinnän oppilaitoksen (nykyinen Turun ammattikorkeakoulun taideakatemia) animaatio-osaamista kohti kansainvälistä festivaalimenestystä. 2000-luvun alkajaisiksi Tampereen elokuvajuhlien palkintopöydän putsasi **PV Lehtisen** *Hyppääjä* (2000), joka on unenomainen liikkeen, musiikin ja puheen kollaasi uimahyppäämisen ja ikääntymisen estetiikasta. Menestyksekkäs lyhytelokuva voitti Risto Jarva -palkinnon lisäksi festivaalin Grand Prix'n, pääpalkinnon alle 30-minuuttisten kotimaisten elokuvien sarjassa sekä nuorisoraadin kotimaisen kilpailun palkinnon. ”Elokuvan katsominen on kuin joisi raikasta lähdevettä”, tiivistä Jarva-tuomaristo palkintopuheessaan.

Euroaikaan (2002-) siirryttyä elokuvasäätiö nosti Risto Jarva -palkinnon arvon 10 000 euroon. Tämä lisäsi entisestään palkinnon kansallista merkitystä, rahalliselta arvoltaan Suomen suurimpana elokuvapalkintona.

”Hellä hyvästijättö eräälle aikakaudella yhdistelee ansiokkaasti elävää kuvaa, valokuvaa ja animaatiota”, totesi tuomaristo **Hannes Vartiainen** ja **Pekka Veikkolaisen** kokeellisen elokuvan muotovaliosta *Hanasaari A* (2009) sen voittaessa ilmestymisvuotenaan Risto Jarva -palkinnon. Vartiainen ja Veikkolaisen visuaalisesti upeasta kaupunkikuvan muutoksen kuvauksesta tuli ”yhdessä yössä” kotimaisen lyhytelokuvan moderni klassikko.

Suomalaisen kokeellisen elokuvan ja mediataiteen vahvaa linjaa on Risto Jarva -palkittuina teoksina jatkanut myös tuore voittajateos, **Marja Helanderin** *Eatnanvuloš lottit – Maan sisällä linnut* (2018), joka onnistuu olemaan melankolisella virityksellään hätkähdyttävän kaunis ja samalla piruilevan huumorin kautta kantaaottava tanssielokuva.

Lopuksi vielä lainaus Risto Jarvalta, joka on hyvä muistaa myös meidän ajassamme. Jarva osallistui 1970-luvulla aktiivisesti suomalaisen elokuvakulttuurin kokonaisuudistukseen. Pettyneenä elokuvan edistämiskomiteatyönsä vastaanottoon Jarva totesi viisaasti: ”Ja vielä toivon, että kaiken poliittisen kiistelyn ja järjestelmien luomisen yhteydessä ei unohdetaisi yhtä pientä asiaa – elokuvaa.”

Otto Suuronen

Kirjoittaja on Suomen elokuvasäätiön kulttuuriviennin suunnittelija sekä elokuvaentusiasmia poteva festivaaliaktiivi ja vapaa kirjoittaja. Suuronen istui Risto Jarva -raadissa vuosikymmen sitten, kun *Hanasaari A* (2009) tuli palkituksi.